

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

(Folyóiratok és hírlapok irodalomtörténeti vonatkozású cikkei.
Munkatársak: *Alszegehy Zsolt, Baros Gyula, Gulyás Pál, Halász László, Pintér Jenő.*)

I. Folyóiratok.

Akadémiai Értesítő. — 1926. évf. 9—12. sz. Ferenczi Zoltán: *Beszéd a borjádi Petőfi-emléktábla leleplezésekor.* — Négyesy László: *Berzsenyi Dániel strjánál Niklán.* — Kéky Lajos: *Beszéd Bánóczy József ravatánál.*

Budapesti Szemle. — 1927. évf. 2. sz. Császár Ferenc: *Salamon Ferenc esztétikája.* A valóságérzést és az eszményesítést összebékítette, a realizmust és a romanticizmust egyforma hévvel üldözte Salamon. A szélsőségek kerülése általában jellemző e műbírálonk lehiggadt, művészivé nemesedett realizmuásra. A történeti hűség és költői szabadság viszonyát illetőleg az volt a nézete, hogy a költőnek a történet szelleméhez s nem betűjéhez kell hűnek lennie. A költői műfajok rangsorát tekintve a drámát, főképp a tragédiát tartotta legtöbbszörre. A líra az ő szemében alsóbbrendű műág, még alacsonyabb a regény. Salamon esztétikai elmélete több tekintetben egyoldalú. Alapjában véve nem elméleti esztétikus, hanem lírikus. Hivatásának az egyes konkrét irodalmi jelenségek megértését és értékelését tartotta. Jelentősége, hogy észrevételei megtanították a közönséget a költészet hivatásának, értékeinek fölismérésére. — Zalovich Kornél: *Széchenyi és az ifjúság.* Széchenyi a nemzet s így az ifjúság nevelésében is legfontosabbnak a nemzeti önismeret fejlesztését tartotta. Különösen hangsúlyozta e tekintetben a jó iskolák (pl. műegyetem és reáliskola) alapításának szükségét. Széchenyi Ferenc atyai intelmei nagyban hozzájárultak ahhoz, hogy fiában a nemzetnevelés gondolata megfogalmazott és hogy saját élete lett elsősorban nemzetnevelő hatású. Széchenyi István minden tettet az önzetlen hazaszeretet jellemzi. Nemzetnevelő tisztében is ezt a hazaszeretetet hirdeti. — 1927. évf. 3. sz. Berzeviczy Albert: *Irodalmunk és a Kisfaludy-Társaság.* Irodalmunkban ma bizonyos szakadás van. Két tábor áll egymással szemben: egyik a konzervatív, a másik merészen újító, mely nem szeretet különbséget tenni hazai és külföldi szellem között. Az utóbbi irány legkiválóbb képviselője nálunk Ady. E költőnk tehetsége vita tárgya nem lehet, de vele szemben a tárgyilagos ítéletet megnehezíti az ő intranzigenciája. Az Ady-probléma a költő cinizmusának őszinteségén vagy tettett voltán fordul meg. Cinizmusa nem saját lényéből fakadt, hanem annak

az irodalmi körnek a ráhatásából, amelynek ő egészen odaadta magát. Egy lelki egyensúlyát veszített nemzedék kapva-kapott Ady versein, mert benne látta minden eddigi-ideáljainak megtagadóját. Egyébként irodalmunk jelenségei olyanok, hogy nemzetünk mai nagy szerencsétlensége középett is reményre hangolhatnak. Drámairodalmunk oly sikereket ért el újabban, amelyekhez hasonlót alig találunk a multban. A helyzet az erők egyesítését teszi szükségessé. Ennek módjai nemzeti ideáljaink soha el nem hagyható alapján keresendők. — Sebestyén Károly: *A rászédett ördög*. A középkori misztériumjátékok egyik legkedveltebb tárgyának vizsgálata a világirodalom néhány remekművében (Shakespeare: A velencei kalmár; Goethe: Faust; Madách I.: Az ember tragédiája; Ibsen: Brand, Peer Gynt). — Gragger Róbert: *A népballadáról*. Az újabb gyűjtések a mellett szólnak, hogy az északi balladának Andreas Heusler adta meghatározása: „refrainnel átszőtt táncdal“ (amellyel nálunk egyetemi előadásaiiban Katona Lajos élt) bizonyos korlátozásokkal a régi magyar balladára is érvényes. Balladaszerű magyar költeményeink egyik forrása a régi első személyű hősdal, mely majdnem minden népnél előfordul, különösen kifejlődött azonban az ugor népeknél. A másik forrást a históriás énekekben találjuk meg, amelyek rövidítés, kopás, kihagyások útján fordultatos, balladaszerű dalokká váltak. A táncdalocska minden bizonnyal egyik forrása a balladának. A másik az egyházi ének, a liturgikus dráma, a misztériumjáték, amelyből a dráma fejlődése is kiindult. A balladának egy másik gyökere leginkább a Spielmann-költészetből, a népies novellákból, mesékből szította anyagát és formuláit. (A szerző hangsúlyozza, hogy az ő analógiákra és a ballada belső törvényszerűségére alapított föltevését, mely szerint a régi balladák legnagyobb része táncballada volt, nálunk eddig senki sem vallotta.) — Mészöly Gedeon: *A „modern“ irodalomtudomány*. A Széphalom című folyóirat első számában Zolnai Bélának ily című dolgozata jelent meg: Modern irodalmunk és az irodalomtudomány. Értekezésében megkülönbözteti Zolnai a „modern“ irodalmat a „konzervatív“-tól. Modernnek a Nyugat költőinek irodalmát nevezi. Ebben — az előbbivel szemben — arra lát Zolnai példát, „amikor a versbe rejtett szellemi energiák tömegeket tudnak megmozgatni...“ Zolnai idézett soraiban „a konzervatív költészetnél a modern költészetet nem aestheticum, hanem politicum miatt tartja értékesebbnek, annak a politicumnak nem iránya, hanem egyáltalában a politicumnak az irodalomban való jelentkezése miatt“. Megfelel-e vajjon a valóságnak az a jellemzés, melyet Zolnai a konzervatív irodalomról ad. Igaz-e, hogy az csak a csinosásra törekedett, anélkül, hogy tudatában lett volna az irodalom politikai és társadalmi hatásának? Szabolcskát ne háborgassuk. Jobb, ha elhiszik róla, hogy egyetlen vágya az, hogy minden versét „csinosnak találják, tetszetősnek, szépnek, mint egy játékszert, női arcot, ékszert, ruhát“. Kozma Andorról azonban aligha hiszi el a közönség, hogy ő ne tartaná költészete értékes és komoly céljának bizonyos politikai és társadalmi irányzat szolgálatát. Vargha Gyuláról ugyanez idézetekkel bizonyítható (Országháza c. versét 1898-ból vagy A magyar társadalomhoz c. költeményt 1918-ból s egyéb darabokat). Az a felfogás sem állja meg a helyét, mely a Petőfit támadó kritika jogosulatlan voltával akarja bizonyítani az Adyt támadó kritika jogosulatlanságát. Történeti távlatba helyezve az irodalmi jelenségeket, Adyt és a Nyugatot csakis Petőfi kritikusi mellé tehetjük, az Ady-féle költői irányt támadó kritikuskokat pedig éppen

Petőfivel igazolhatjuk. (E cikkhez a Budapesti Szemle szerkesztője jegyzetet fűz, melyben érdekesnek mondja, hogy a „Széphalom“ egyik munkatársa rója meg Zolnait irányáért, oly munkatárs, ki a folyóirat megindítására pénz is áldozott. Kérdés, hogy akik a folyóirat megindulását lehetővé tették, kivel értenek egyet: a szerkesztővel-e vagy a munkatárssal. A szegedi egyetem rektora azt jelölte meg a vállalat egyik céljául, hogy „a nemzet multjában rejlő nagy értékeket felszínre hozza“. A folyóirat nem ezen az úton jár. Elismeri azonban a szóbanforgó jegyzet, hogy van a kötetben néhány szép vers, egy jeles tanulmány s egy pompás elbeszélés is, de a folyóirat irányát nem ezek a komoly munkák szabják meg, hanem az a szellem, mely itt is, ott is kiüti magát.)

Egyetemes Philologiai Közlöny. — 1926. évf., 7—10. sz. Moravcsik Gyula: *Attila és Buda*. Megállapítható, hogy Priskos szerint a két testvér közül Bleda (= Buda) volt az idősebb s hogy az a részleteiben felderíthetetlen tragédia, mely az utóbbi életét kioltotta, jóval a bizánci követség hunföldi útja, vagyis 448 előtt játszódott le. Hogyan lett Buda a germán és magyar mondai hagyományokban mégis a fiatalabb testvér, e kérdés megoldása modern filológusainkra vár. — Kozáky István: *A középkori haláltánc keletkezéstörténete (II.)*. A középkori haláltánc, a „danse macabre“ francia neve állítólag arab eredetű s idővel elvesztette legendai eredetét. A francia szó annyit tesz, mint „temetői gyülekezet, játék“. E szerint a tánc szó a haláltánc-motívumokkal és az őselegendával együtt jött át a XII. században az európai nyelvekbe. Mikor az első modern haláltánc, Holbein műve 1538-ban megjelent, már senki sem tudta, hogy mily tekervényes utakon jött létre az a fogalom és külső forma, amelyet ma már általános emberinek látunk. — Kerényi Károly: *A Jávorfal-mese és a Midász-monda*. A Solymosy Sándor ily című tanulmányában előforduló klasszikus vonatkozások további megvilágítása.

Élet. — 1927. évf., 1. sz. Virágh Ferenc: *Kőrösi Albinnál*. A kiváló hispanológus munkásságának ismertetése. — 2. sz. Harsányi Lajos: *Beszélgetés a költőkről*. A költészet a nemzet élő lelkének a kifejeződése. A nagy költőt a nagy idők szülik. — Suhajda Róbert: *Vörösmarty költői elindulása*. Bratis Frigyes kiadványának ismertetése. — 3. sz. Harsányi Kálmán: *Önéletrajz*. — 4. sz. Harsányi Kálmán: *Bartóky József*. Kiemeli Bartóky nyelvének önkéntelen, de szép magyarságát; művészetében molyolgyva bölcselkedő, melegszívű realista. — 5. sz. Vas Tamás: *Sik Sándor*. Attekinti pályája fejlődését. Modernnek benne a szép, kifejező és lélekbetű képhangulatot látja. Egyéni érték nála a természeti képek sajátos összeolvasztása a lélekrezdülésekkel. Témakörébe tartozik a szenvedő ember és a gyermek is. — Harsányi Kálmán: *P. Gulácsy Irén*: Emberformáló és korrajzfestő művészetét ünnepli.

Literatura. — I. évf. 1—10. sz. II. évf. 1—4. sz. — Ez az elevenen és tapintatosan szerkesztett folyóirat nemcsak az irodalmi újdonságokat kedvelő művelt közönséget érdekelheti, hanem az irodalomtudomány művelőit is. Eddig megjelent füzeteinek tartalmából kiemeljük a következő nagyobb cikkeket: Móra Ferenc: *Aranytoll*. Herczeg Ferenc szegedi éveiről. — Supka Géza: *A földnek itt varázsereje van*. Herczeg Ferenc pályakezdéséről. — Kállay Miklós: *Nagy Endre*. — Balassa József: *Erdős René csodálatos élete*.

— Dánielné Lengyel Laura: *Hegedüs Loránd, az álmodozó.* — Kállay Miklós: *Négy új magyar dráma*ról. Zilahy Lajos, Bibó Lajos, Fodor László, Zágón István. — Ugyanaz: *Az új magyar líra.* Szabó Lőrinc és több fiatal író. — Tonelli Sándor: *Juhász Gyula.* — Lukinich Imre: *Mohács.* A legújabb Mohács-irodalom. — Balassa József: *Szomaházy.* — Rubinyi Mózes: *Egy magyar könyvkiadói probléma.* A végleges teljes kritikai Vajda-kiadás megteremtéséről. — Supka Géza: *Révay Mór János.* — Pásztor Árpád: *Vajda János és Gina.* — Balassa József: *Vészi József.* — Benedek Marcell: *Benedek Elek, a mesemondó.* — Pásztor Árpád: *Niobe.* Vajda János özvegyéről. — Ugyanaz: *Xantus János megkéri Doleschal Gabriellát.* — Kállay Miklós: *Az Ember Tragédiájának három színpadi formája.* — Mohácsi Jenő: *Hogyan kell Az Ember Tragédiáját külföldön színrehozni?* — Ugyanaz: *Fanni hagyományai és egy operaszöveg.* — Rónay Mária: *Gróf Bethlen Margit.* — N. A.: *A másik Karinth.* — Ignotus Pál: *Hatvany Lajos.*

Magyar Nyelv. — 1927. évf. 1—2. sz. Jakubovich Emil: *Két magyar glosszás bécsi kódex.* A bécsi Nemzeti Könyvtár 3150. számú, XIV. századi és 4723. számú, XV. századi kódexeinek magyar bejegyzéseit ismertető cikk.

Mult és Jövő. — 1926. dec. P. E.: *Bánóczi József.* Meleghangú megemlékezés, melyben főleg mint az I. M. I. T. elnöke van méltatva. Az ő nevéhez fűződik a Társulat magyaros bibliafordítása s a héber költők antológiája. Egyéniségének varázsa alól senki sem tudta kivonni magát. Mikor a kurzus szelleme az Akadémiára is bevonult... Bánóczi Józsefet semmi bántódás nem érte. — *Patai József bevezetője Kiss Arnold szerzői estjéhez.* Kiss Arnoldban nehéz elválasztani a költőt a rabbitól. Első kötetének már a címe: A pap hárfája is pedzi ezt a kapcsolatot. E kötetben szolgált meg először Morris Rosenfeld s ez volt Magyarországon az első lépés a jidis költészet emancipációja felé. Kiss költészetének alaptónusa a középkori héber költészetet is jellemző melanchólia. Ezt a hangulatot Kiss harmadik verskötetete: Elborult csillagok alatt, már címében is jelzi. De azért a humor iránt is van érzéke. Példa rá: A fekete Horovitz s az Álom és valóság sok kedves figurája, kacagtató jelenete.

Protestáns Szemle. — 1927. évf., 2. sz. Németh László: *Gyallay Domokos.* Gyallay Domokos novelláinak jelentékenyebb fele a történelemben viz. Írásai egy egészséges kedély mesélő kedvét tükrözik. — 3. sz. Németh László: *Erdélyi József.* Erdélyi József lírájának egy cselédház volt a kristályképző magva. A cselédház, amelyben született, a tanya, a földek, a gyermekkor. Ebredő lírájának legszebb darabjai a gyermekkor emlékeit forgatják. Szerelemre alig van hangja. Költészete a magyar föld új beleszólása a nagyon is európaisodó magyar lírába. Szinte rokontalanul állt elő az Ady halálát követő kereső káoszából.

II. Hírlapok.

Budapesti Hírlap. — 1927. évf. február 8. *Berzeviczy Albert* az *Ady-kérdés*ről. A Kisfaludy-Társaság ünnepi közülésének elnöki megnyitó beszédében a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludy-Társaság elnöke rámutatott arra, hogy irodalmunkban szakadás van a konzervatív-naciona-

lista és a velük ellentétes világnézetű írók között. Az utóbbi iránynak kétségkívül Ady Endre a legkiválóbb képviselője. Ady tehetségének nagysága és hatásának rendkívülisége vita tárgya nem lehet. Tehetségét és hatását sem agyonhallgatással, sem ledorongolással, sem kiátkozó haraggal nem lehet meg nem történné tenni. Vannak versei, melyek minden érző szívbe belemarkolnak s melyeknek semmi közük a mindent romboló titánkodásához. E verseivel szemben ott vannak azok a versei, melyeket alig lehet másnak minősíteni, mint egy beteg fantázia eltévedéseinek és egy beteg lélek megnyilatkozásainak. Ady alig mondott valaha valami jót nemzetéről. Cinikus kedvteléssel tapodta a magyarság legszentebb eszméit. A felforgatók táborához csatlakozott, akik irodalmi téren előkészítették azt a forradalmat, mely az országot vérbe és gyalázatba fullasztotta. A hazátlan internacionalisták pajzsukra emelték őt s megtették annak a proletárságnak költőjévé, amely a vörösuralomban mutatta meg igazi ábrázatát. Adynak ez a végtelen cinizmusa talán nem is az ő saját lényéből fakadt, hanem annak az irodalmi körnek ráhatásából, melynek egészen odaadta magát. Az élet habzsoló élvezetére vágyó nemzedék elvesztve lelki egyensúlyát kapva-kap Ady versein, mert benne látja a régi eszmények megtagadóját. De eljön még az idő, amikor egy boldogabb nemzedék el fog fordulni attól, aki a régi eszményeket lerombolni segített. Remélünk kell, hogy e gyászos kor szomorú költőjének hatása idővel csökkenni fog. — Február 20. Bársony István: *Az Ady-, „kultusz“*. Rámutat Ady Endre imádóinak bárdolatlan hangjára s arra a terrorra, mellyel a radikális írók állandóan megfélemlíteni igyekeznek a nacionalista „véneket“. Ady Endrét ünnepelték az oláhok és ünnepelték a forradalmárok, a magyarok azonban csak sajnálhatják, mint olyan embert, aki nemzetében az édesanyját gyalázta. Az Ady-párt lármázó hívei nem ismerik, nem is ismerhetik a magyarnak sem lelkét, sem erkölcsét, sem földjét, sem azt az érzést, mely elfog bennünket, amikor fölszakad lelkünkbelől annak tudata, hogy a nagyvilágon e kívül nincsen számunkra hely. Ez ellen a rajongó magyarság ellen ágált és verselt Ady s ez tetszik benne azoknak, akiknek leghőbb politikai vágyuk a magyarság megsemmisítése. — Február 22. *Irodalmi testületek tisztelgése Berzeviczy Albertnél*. Február 20 án harmincnégy irodalmi, tudományos és művelődési egyesület képviselője kereste fel lakásán Berzeviczy Albertet, hogy kifejezze rokonérzését az Ady-bírálatra miatt ért támadások alkalmából. A megjelentek nevében Fereneci Zoltán üdvözölte Berzeviczy Albertet, kifejtve, hogy az ildomtalan támadásokkal a nemzeti irodalmi irány és a kritika szabadsága is méltatlan sérelmet szenvedett. Berzeviczy Albert válaszában legfontosabb pontja: „Adyt tisztán irodalmi bírálattal illettem s különválasztottam a politikától és attól a törekvéstől, amely politikai céggéül használta olyan időkben, amelyek a vörösuralomhoz vezettek. Beszédem célja a kiegyenlítődség volt. Elismerem, hogy rendkívüli tehetségek vannak a másik táborban is és remélem, hogy együtt működhetünk, de ne kívánják nemzeti multunk megtagadását. A harcot, melyet nem mi idéztünk föl, ha kell álljuk, de inkább a kiegyenlítés, mint a széthúzás felé haladunk“. — Február 27. Kőrösi Henrik: *Törvény a ponyva- és szennyirodalom ellen*. Németországban erőlyesen védik az ifjúságot a rossz könyvektől. A német törvényhozás most hét szakaszból álló törvényt alkotott. A cikkíró ismerteti a törvény szövegét. — Március 6. Buda Barna: *Ostor alott*. A magyar életet festő írásművek folytonosan a legsajátabb magyar

középosztályt ostorozzák. Főleg a vidéki dzsentrí vagy csuhajozva ropja szerintük a könnyű életet, vagy a haladó kor csámpásaként botorkál. Hogy ez az osztály nemcsak léhaskodással töltötte életét, hanem hogy képviselte a történeti érzéket, a hagyományokat, hogy ő volt a közjogi ellenállás gerince, a köztisztviségek magyar munkása és tartotta erős kezekkel a falusi élet gyeplőjét: az íróinknak mintha eszébe sem jutna. Zrínyitől Petőfiig nem egyszer korholták a történelmi osztályt, de szárnyat is adtak lelkének és tökéletesebb élet felé akarták vezetni. „De nézd Adyt, a mi korunk seregverő költőjét! Őt ni tudott; az őserő tajtékot-verő keserűségével rontott fájának, ám sohasem tudtam kitalálni, hogy mit kíván tőlem: sovinszta magyarságot-e vagy szociálista ideológiát? Fejlődést vagy forradalmat? Annyit tudok, hogy beteg zsenijével a fajtáját nem tisztította, nem emelte, ellenben hallatlan erőt adott a magyar társadalom örök kajánjainak a lejárató harcukhoz. Ezek tömjénezésükkel azért is igyekeztek fokozni költői súlyát, hogy nagyobbat üthessenek bele. Mit ér a társadalom a titáni énekkel, ha ezek csak annyit tesznek érdekében, hogy a veséjét rugdossák? A törzsökös magyarságból torzalakokat formáltak ki, gúny tárgyává tették őket s bennünket hozzászoktattak ahhoz az ízlésünkötől idegen, cinikus szórakozáshoz, hogy tulajdon magunkon mulassunk. Ezzel, ha talán nem tervszerűen, de ösztönösen azt igyekeztek bizonyítani, hogy a magyarság avult, maradó, mai vezetésében haladásra képtelen s az új eszmék széltozóit kell élre állítani, ha megtespedni nem akar. És ezt a támogatást a magyar értelmiség visszautasítani nem tudta, sőt érdeklődésével és obulusaival szolgálta is. Elfördült önmagától és csak az kezdte érdekelni, amiben más élet, más probléma, idegen szellem és idegen ízlés szólt meg.” Napjainkban azonban a magyarság mintha visszakiváncokznék boldogabb multjának karjai közé s akadnak írók, akik megérik ezt a lelki megmozdulást s megláttják a vidéki életet a maga igazságában, mert hiszen közben az is átalakult s az egykori dzsentrí a mai kor emberévé lett.

Magyar Hírlap. — 1927. évf. február 20. Ignótus: *Ady körül.*

„Vajjon a régiebb magyar forradalmakat is: mondjuk ki: kávéházi zsidók csinálták? Zsidó volt-e, például, Martinóvics apát és zsidó volt-e Kazinczy Ferenc, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor? Vajjon őket is zsidók sugalmazták? Szakasztott ez volt ellenük is a kifogás, hogy a népet az urak ellen bujtogatják s megdöntik a nemzeti alkotmányt.“ — Február 22. *Ady Endre és a Heraldikai Társaság.* Az Ady-Berzeviczy ügy alkalmából a Heraldikai Társaság, Statisztikai Társaság, Régészeti Társaság stb. is állást foglalt abban a kérdésben: milyen szerep illeti meg Ady Endrét a magyar líra fejlődésében. Furcsa világ. Bajos megérteni például azt, miért mondja Berzeviczy Albert cinizmusnak Ady Endre költészetében azt a keserűséget, amelyet a konzervatív irodalmi körök egész más néven szoktak emlegetni, ha Berzsenyi Dánielről, Széchenyi Istvánról vagy Vörösmarty Mihályról beszélnek. Ady Endre oldalán kétségkívül több a tehetség, de a másik oldalon több a hatalom. Berzeviczy igazságtalannak érzi a mai állapotot s megpendíti a béke eszméjét: a hatvanhetes kiegyezést a mai irodalom két tábora között.

Esti Kurír. — 1927. évf. február 8. *Fenyő Miska nyilatkozata.* Az Esti Kurír munkatársa Berzeviczy Albert beszédének Ady Endrere vonatkozó részével kapcsolatban megkérdezte Fenyőt, a gyárosok igazgatóját, hogy mit

szól a dologhoz. Fenyő így válaszolt: „Nem Ady felett ítélt az Akadémia elnöke, amikor zavaros frázisaival Ady eszmaszárára kapaszkodott, hanem önmaga felett: a megnemértés, a vakondhorizont, a szempontok nyárspolgári alacsonyúsága felett, melyet Berzeviczy Albert tudományos kultúrája képvisel. Adyt, a nagy közös ideált, nem kezdheti ki semmiféle államilag engedélyezett szépszerűet, műítészet és perzekútor politika.“ (Perzekútornak hívták régente a vármegyei csendbiztost.) — Február 17. *Berzeviczy és a tekintélymentők*. „Ahelyett, hogy a tudományt mentenék, tekintélyt mentenek. A helyett, hogy a feltörekvő pompás, de a ma minden nyomorúságával nehezen küzdő fiatal irodalmat mentenék, tekintélyt mentenek. Megengedheti-e magának még az Akadémia elnöke is Ady. Endrével szemben az olyan megállapításokat, mint: beteg fantázia eltévelyedése, beteg lélek megnyilatkozása, alkoholgőzöt lehelő költészet stb.“ Hogy a költő lelkét néhány ember kibérelte és cégérül használta fel a hazátlan internacionalizmus céljaira, hogy fajtájától és hazájától elidegenítette: ilyen kijelentéseket mégsem lehet tenni a tudomány címen elfoglalt pozíció sérthetlensége alatt. A költő barátjainak köszönhető, hogy a költőt nem hagyták elmerülni a létért való küzdelemben akkor, amikor az irodalmi társasági elnökök miatt elpusztulhatott volna. „Nos hát ez a Fenyő Miksa, ezt a bírálatot nem volt hajlandó szó nélkül eltűrni. Nem tűrte és nem tűrhette el. Más időkben talán tova lehetne haladni az ilyen vádak mellett, de ma, a calumniare audacter korában az illet igenis vissza kell utasítani.“

Magyarság. — 1927. évf. február 9. *Ady Endre hagyatéka*. Alig hangzott még el tárgyilagosabb és igazságosabb méltatás Ady Endréről, mint Berzeviczy Alberté. Egy nagy igazság azonban hiányzik belőle. Ady a maga emberi gyöngöségén kívül azért fordult el a konzervatív-nacionalista világnézettől, mert a hivatalos nemzeti irodalmi körök ridegen elzárkóztak tőle s valósággal átutalták őt az élelmes ellentáborba, ahol a költőt pompásan hasznosították a maguk leplezett céljai számára. A második igazság az, hogy ez a dekadens lángelme ma már nem képviseli az új magyar nemzedék lelkét. Lehet, hogy Ady iránya is más lett volna, ha a hivatalos magyar irodalom nem számkiveti a maga kebeléből. Ki tudja, mi lett volna Petőfiből, ha nem hajol le hozzá korának legnagyobb költője és legemberségesebb embere, Vörösmarty Mihály, hogy kimentse őt a nyomor gyalázatából és a lázadás démonainak karjaiból. Ha a századeleji konzervatív irodalmároknak meg lett volna Vörösmarty Mihály nemességének gesztusa, akkor Ady Endre nem zuhant volna az idegenlelkűek közé. (A harmadik igazság — vagy mondjuk csak meg nyíltan: az egyetlen igazság — pedig az, hogy Berzeviczy Albert beszédét az arra hivatott irodalmi tekintélyeknek nem most, hanem tizenöt-húsz esztendővel azelőtt kellett volna elmondani, bátran és ismételtten. De Rákosi Jenő egymagában, elhagyatva küzdött s a főlháborodás hangjai csak zárt körben és suttogva hangzottak el. Egyik-másik pályakezdő megpróbálta ugyan, hogy hangot adjon az elitélő kritikának, de ki hallgatott ezekre az akkor még névtelen fiatalemberekre? P. J.)

Nemzeti Ujság. — 1927. évf. február 23. Surányi Miklós: *Ady Endre körül*. Ha valaki tiszta fővel és magyar józansággal nyilatkozik Ady Endre költészetéről, úgy jár, mint Berzeviczy Albert: megdöbölják sárral.

És ebben van Ady tragikuma. Lelkének bérlői még most is szedik az ember-telén kamatokat. Ocsmányul lehurrognak mindenkit, aki rádobja köpenyét a költő meztelenségére. „Ady Endre mögött egy csúf és gonosz kórus áll, amely undok szerelmével benyálazva, végre is visszataszítóvá teszi őt, ha még sokáig ünnepli. És grotteszk komikum, hogy ennek a kórusnak mindig ugyanaz a karvezetője van: egy lobogó temperamentumú vézna kis öreg, egy irodalmi borraivalókat osztogató pénzemberke a gyáriparosok szövetségéből, bizonyos Fenyő Miksa nevű igazgató, aki valósággal specialistája lett az Ady-kompromittálás művészetének. Most ő az Ady Endre halhatatlanságának fogadatlan és dilettáns prókátor, szenvedélyes, durvanyelvű és felelőtlen Don Kihótéja az Ady-kultusz, aki nem létező ellenségekkel szemben védi azt, akihez Berzeviczy Albertnek, Rákosi Jenőnek, Herczeg Ferencnek, minden esett, szomorú fejű magyarnak, minden teremtetett szegény, szomorú, átokvert, árva úri fajtának van köze, csak éppen neki nincs, Fenyő Miksának, a gyáriparosok irodájából, a pesti aszfaltról, a pesti vásárból és a pesti kávéházból. Berzeviczy Albert bizonyára nem vette zokon Fenyő Miksa gyáripari igazgató gorombaságait. Mi rossz néven vesszük; kezdjük megenni, hogy valahányszor irodalmi és esztétikai kérdésekről van szó, vágvainkba és bánatainkba, reménykedéseinkbe és panaszainkba, örömeinkbe és haragvásainkba, bús magyar lelkünk sírángozásaiba és ujjongásaiba minduntalan belerikácsol egy durva és bohóckodó hang — egyszer Beöthy Zsolt, máskor Herczeg Ferenc, vagy Berzeviczy Albert ellen — abból az utcából, ahol jól ismerik a tőke, vállalkozási haszon és munkadíj kalkulációját, de nem értenek a magyar írás és a magyar sors tragikumához. Egyszer már véget kellene vetni ennek a perverz orgiának, amelyet piszkos és sóvár fantáziájú dilettánsok rendeznek Ady Endre körül. De véget kell vetni annak az arroganciának is, amelynél fogva Fenyő Miksák bele mernek szólni Berzeviczy Albertok, Ady Endrék és a többi magyarok legszentebb dolgába. A Berzeviczy Albertok és Ady Endrék majd elintézik a maguk családi ügyét, ahogy az oroszok és angolok is elintézték a Dosztojevskij- és Byron-problémákat; de ha Fenyő Miksa minduntalan Ady Endre elé fekszik, a közeledés mindaddig elodázódik, míg e díztelen akadályt el nem takarítják.“

8 Órai Ujság. — 1927. évf. február 8. *Irodalom és feltámadás.*

„A magyar irodalomtörténet lapjain egész sereg dicső nevet találunk, de ott találjuk azoknak a költőknek nevét is, akik nem az apostolok szerepét vállalták, hanem a rombolás szellemét hirdették. Az ő költészetük volt a pionírja annak a szörnyű összeomlásnak, mely ezt az országot érte, az ő rímeik búvós és megvesztegető mérge rombolta szét a magyar ifjúság egy nagy részének ellentálló erejét. Az Akadémia elnöke joggal mutatott rá arra a lélekrombolásra, melyet a nagytehetségű Ady Endre költészete végzett, azokra a politikai érdekekre, melyek ezt a költészetet a maguk nemzetgyilkos céljaira használták fel s ezzel ráirányította a figyelmet a védekezés szükségére is. Igenis védekezni kell ezzel a lélekmérgezéssel szemben. A magyar írók csak a nemzeti feltámadás munkásai lehetnek, nem pedig egy újabb összeomlás előkészítői.“

Pesti Hírlap. — 1927. évf. február 8. Rákosi Jenő: *Értsük meg egymást.* Vezércikk Berzeviczy Albert Ady-bíráta kapcsán. B. A. odaállt

A. E. ellenfelei és fanatikus imádói közé, hogy kibékítse a két táborn. Míg a XX. századig egységes áramlatban hömpölygött a magyar irodalom folyama, a jelen században két ágra szakadt s most két mederben folyik. „Itt van már az ideje, hogy az irodalom érdeke győzzön, a szakadék betemetessék s a nagy folyó két ága ismét egyesülve folyjon tovább.“

Pesti Napló. — 1927. évf. február 18. *Irodalmat politika nélkül.* Az Akadémia elnöke Adyt és a modern irodalmat pártpolitikai színezetű kijelentésekkel bírálta. Az irodalmi kritika jogosultságát senkitől sem lehet elvitatni s az Akadémiák feladata nem lehet az irodalmi forradalmak védelme vagy propagálása, de politikumot ne keverjen az Akadémia elnöke a konzervatív esztétikába. A politizáló esztétikushoz most tüntető körmenet indul, hogy dokumentálja irodalmi társaságaink politikai együttérzését. Hát ezen aztán lehet mosolyogni, de sajnálkozni is.